

O'ZBEK MEDIA DISKURSIDA NUTQ ODOBI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

Turayeva Diyora Ixtiyorovna

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti

Email: diyoraturaeva95@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19394886>

Kalit so'zlar: *nutq odobi, media diskursi, axloqiy me'yorlar, o'zbek tili, ijtimoiy ta'sir.*

O'zbekistonning zamonaviy media muhiti jadal rivojlanmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va an'anaviy ommaviy axborot vositalari (televidenie, radio, gazeta) orqali axborot tarqatish hajmi oshib, jamiyatning turli qatlamlariga ta'sir ko'rsatmoqda. Biroq, media diskursida nutq odobiga rioya qilish masalasi ko'pincha muhokama markazida qolmoqda. Nutq odobi – bu nafaqat tilning to'g'ri va ravon ishlatilishi, balki axloqiy, madaniy va ijtimoiy me'yorlarga rioya qilishni ham o'z ichiga oladi (Kuziyev, 2021). O'zbek media muhitida ushbu masalaga e'tibor berish, jamiyatning ma'naviy qadriyatlarini mustahkamlash va axborot xavfsizligini ta'minlash uchun muhim hisoblanadi.

Ushbu maqola O'zbekiston media diskursida nutq odobining hozirgi holatini tahlil qilish, muammolarni aniqlash va yechimlar taklif qilishga qaratilgan. Tadqiqotda O'zbekistonning yetakchi ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar va jurnalistik faoliyat misollariga asoslanadi. Maqola ilmiy yondashuvga asoslanib, ishonchli manbalardan foydalanadi va xalqaro tajribani hisobga oladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqola sifatli tahlil usuliga asoslanadi. O'zbekistonning yetakchi televizion kanallari (O'zbekiston, Yoshlar, Sevimli TV), gazeta va jurnallar (Xalq so'zi, O'zbekiston adabiyoti va san'ati), shuningdek, ijtimoiy tarmoqlardagi (Telegram, Instagram, YouTube) kontent tahlil qilinadi. Tadqiqotda 2020-2025 yillardagi media materiallari ko'rib chiqilib, nutq odobiga rioya qilish darajasi baholanadi. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasining "Axborot vositalari to'g'risida"gi qonuni va "Jurnalistika etikasi kodeksi" hujjatlari asosida me'yoriy-huquqiy tahlil o'tkaziladi.

Nutq odobi – bu insonlar o'rtasidagi muloqotda axloqiy va madaniy me'yorlarga rioya qilishni anglatadi. U tilning to'g'ri ishlatilishi, so'z tanlash, intonatsiya va muloqotning umumiy ohangini o'z ichiga oladi (Sodiqov, 2021). O'zbek xalqining boy madaniy merosida nutq odobi alohida o'rin tutadi. Masalan, Alisher Navoiyning "Xamsa" asarida nutqning axloqiy va estetik jihatlari haqida qimmatli fikrlar keltirilgan (Navoiy, 1987). Zamonaviy media muhitida nutq odobi nafaqat shaxsiy muloqotda, balki ommaviy axborot tarqatishda ham muhim ahamiyatga ega.

Media diskursida nutq odobi quyidagi jihatlarni qamrab oladi:

- Axloqiy me'yorlar: So'z erkinligi chegaralari, shaxsiy hayotga hurmatsizlik qilmaslik.
- Madaniy sezgirlik: Turli etnik guruhlar, dinlar va ijtimoiy qatlamlarga nisbatan hurmat.
- Tilning to'g'riligi: O'zbek tilining me'yorlariga rioya qilish, so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish va ishlatish.

O'zbekiston media muhitida nutq odobiga rioya qilish darajasi turlicha. Masalan, davlat televizion kanallarida nutq odobiga qat'iy rioya qilinadi, chunki ular qonuniy va axloqiy me'yorlar doirasida ishlaydi. Biroq, xususiy kanallar va ijtimoiy tarmoqlarda nutq odobi buzilishi holatlari kuzatiladi. Quyidagi muammolar aniqlandi:

- Noto'g'ri so'z ishlatish: Ba'zi teleboshlovchilar va jurnalistlar o'zbek tilining adabiy me'yorlariga rioya qilmaydi, sheva so'zlari yoki jargonlardan foydalanadi.

- Axloqsiz iboralar: Ijtimoiy tarmoqlarda shaxsiy hayotga tajovuz qiluvchi, haqoratli yoki kamsituvchi kontent tarqalishi.

- Madaniy sezgirlikning yetishmasligi: Ayrim media mahsulotlarida milliy yoki diniy qadriyatlar noto'g'ri talqin qilinadi.

O'zbek media diskursida nutq odobini yaxshilash uchun quyidagi choralar taklif etiladi: 1. Jurnalistlar uchun maxsus treninglar: Nutq madaniyati, axloqiy me'yorlar va tilning adabiy shakllarini o'rgatish bo'yicha kurslar tashkil qilish.

2. Me'yoriy-huquqiy baza mustahkamlash: "Jurnalistika etikasi kodeksi"ni qayta ko'rib chiqish va uni qat'iy joriy qilish.

3. Jamoatchilik nazorati: Ijtimoiy tarmoqlarda noto'g'ri kontentga qarshi ommaviy xabardorlik kampaniyalarini o'tkazish.

4. Ta'lim tizimida nutq odobiga e'tibor: Maktab va universitetlarda nutq madaniyatini o'rgatish dasturlarini kengaytirish.

Xalqaro tajribaga ko'ra, Buyuk Britaniya va Germaniyada media xodimlari uchun axloqiy kodekslar qat'iy joriy qilingan bo'lib, bu nutq odobini yaxshilashga xizmat qilgan (Tarasenko, 2022). O'zbekistonda ham ana shunday tajribalarni joriy qilish samarali bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek media diskursida nutq odobi jamiyatning ma'naviy va madaniy rivojlanishi uchun muhim omil hisoblanadi. Hozirgi kunda davlat media kanallari nutq odobiga rioya qilishda yetakchilik qilsa-da, ijtimoiy tarmoqlar va xususiy kanallarda muammolar mavjud. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun jurnalistlarning malakasini oshirish, qonuniy bazani mustahkamlash va jamoatchilik xabardorligini oshirish zarur. O'zbek xalqining boy madaniy merosiga asoslangan nutq odobi media muhitida to'laonli joriy qilinganda, jamiyatda ijobiy o'zgarishlar ro'y beradi.

References:

1. Kuziyev, U. (2021). Lingvomadaniyatshunoslik. ResearchGate.
2. Navoiy, A. (1987). Xamsa. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti.
3. Sodiqov, H. (2021). Bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ-nutq madaniyati xususiyatlari. ResearchGate.
4. Tarasenko, A.K. (2022). Publitsistik uslubda ba'zi birliklarning yuzaga kelish usullari. ResearchGate.
5. O'zbekiston Respublikasining "Axborot vositalari to'g'risida"gi qonuni. (2020). Tashkent: Adolat nashriyoti.